

'In Nederland kan het ook mooier worden. Er zouden bijvoorbeeld weer moeraslanden kunnen ontstaan in het Groene Hart.'

meer in harmonie met de natuur leven, dat het dan wel goed komt met het klimaat en de biodiversiteitscrisis."

In de film laten jullie zien dat je met alleen biologische productie lang niet genoeg voedsel produceert, en ook waar dat romantische beeld van de boer die met de natuur leeft vandaan komt. Onder meer uit de Bijbel. HB: "Dat is de pastorale mythe."

Dat beeld zit de realiteit in de weg? KdV: "Als je doel is om iedereen eten te geven, dan heb je een ander plan dan het behoud van het landschap in Nederland."

Intensieve landbouw ziet er daarentegen niet zo romantisch uit en is vervuilend. Sommige politieke partijen streven om die reden naar kleine boerenbedrijven. Maar dat staat dus weer haaks op massaproductie van voedsel. HB: "Dat is natuurlijk ook goed, ik vind dat ook mooi. Als ik door de Piemonte rijd dan zie ik dat elke boerderij z'n eigen kaasje en worstje heeft. Als je over het goede leven nadenkt dan is dat het wel." KdV: "Maar wat geef je dan op? Wilde natuur, onder meer. Daarnaast houdt het feit dat we van honderd boeren naar één boer zijn gegaan in dat wij hier kunnen zitten, films kunnen maken, schrijven en andere dingen kunnen doen."

In die zin openen jullie met deze film een discussie die momenteel niet wordt gevoerd. Over dat biologische landbouw meer grond nodig heeft om voedsel te produceren en dat dat leidt tot minder wilde natuur. HB: "Dat is ook het gekke: we hebben het wel over stikstof en bestrijdingsmiddelen. Over landgebruik gaat het helemaal niet."

Er zit ook een fragment in de film waarin jullie kritisch zijn op de veeteelt. HB: "Als het gaat om landgebruik is vleesproductie het grootste probleem. Er zijn activisten die zeggen: rundvlees is de steenkool onder het eten."

Streven jullie naar een systeemverandering die inhoudt dat mensen minder vlees zullen eten? KdV: "Je moet het systeem niet veranderen. Als jij door middel van precisiefermentatie (een alternatieve manier van vleesproductie waarin micro-organismen een rol spelen, OL), of door andere innovatieve producten hetzelfde kan blijven bieden zonder dierenleed, dan hoeft er niets te veranderen. Dat is zo leuk aan technologie. Bovendien zijn mensen nu eenmaal inherent lui. We willen te lang douchen en de verwarming aan laten staan." HB: "En vaak vlees eten." KdV: "We willen op vakantie, kinderen krijgen. We zijn gewoon egoïstisch. Dat moeten we faciliteren met technologie en beleid."

HB: "Op het moment dat er een alternatief komt dan gaan we daarnaast misschien toch denken: hé, dat systeem is eigenlijk helemaal niet zo normaal." KdV: "Ik at gisteren chili con carne met vegetarisch gehakt. Verschil is er smaaktechnisch niet."

In jullie film reizen jullie af naar Costa Rica, om te laten zien dat de overheid daar al meer dan drie decennia inzet op rewilden; een verwildering van de natuur die ook toeristen aantrekt. Maar daar naartoe vliegen is toch slecht voor het milieu? KdV: "Misschien komen er dan minder mensen naar Amsterdam." HB: "Binnenkort kunnen we dat soort jungle ook in Portugal zien. Vroeger was Ierland ook een gematigd regenwoud. In Nederland kan het ook mooier worden. Er zouden bijvoorbeeld weer moeraslanden kunnen ontstaan in het Groene Hart."

Dat klinkt aantrekkelijk in het kader van duurzaam reizen. Toch zal niet iedereen hierop zitten te wachten en gebeurt zo'n verwildering van de natuur alleen als de overheid daartoe beslist, en er ruimte voor is. Momenteel lijkt dat niet het geval. Is dat frustrerend? KdV: "Het was een opgave om een verhaal te brengen dat eigenlijk al decennia wordt genegeerd. De overheid bepaalt beleid op basis van wat de consument wil en de consument kijkt films, zoals *The Biggest Little Farm* (2018, een documentaire die een romantisch beeld geeft van het boerenleven in Portugal, OL), die aansluiten bij wat zij denken over voedselproductie." HB: "Als politici nu met dit verhaal komen, dan moeten ze erkennen dat hun partij er dertig jaar naast heeft gezeten." KdV: "Dan word je draaikont genoemd, als je van gedachten verandert. Terwijl ik politicus juist geloofwaardig vind als ze dat doen. Bij maatschappelijke organisaties werkt dat ook zo: we hebben een potdicht verhaal, ga daar niet aan zitten tornen. Dan heb ik als filmmaker zoiets van: ja, dat doe ik dus wel. Laten we toch eens even kijken wat daarin zit."

En jullie dragen alternatieven en oplossingen aan. Optimisme prevaleert in *Paved Paradise*. HB: "Voor mij is optimisme een plicht. Met apathie kom je er niet." KdV: "Wij geloven allebei dat je soms moet onderkennen dat we als mensheid al veel hebben bereikt. Ik wil graag uitdagingen aangaan in plaats van alleen maar te concluderen dat het leven op aarde over tachtig jaar miserabel zal zijn als we niets doen." HB: "In 1900 leed zo'n tachtig procent van de wereldbevolking honger. Mensen leefden in extreme armoede. Als je had gezegd dat over honderd jaar de opbrengsten waren vertienvoudigd, dan had niemand je geloofd. Maar dat is wel gebeurd. We kunnen nu zes van de zeven miljard mensen voeden. Dat is een godswonder. Dat hebben we te danken aan innovatieve krachten die zeiden: dit probleem gaan we oplossen. Misschien geloven mensen mij niet als ik dit zeg, maar ik denk dat als wij ons weer op die manier inspannen, dat we dan in 2100 een duurzaam voedselsysteem hebben."

PAVED PARADISE NEDERLAND, 2022 | REGIE KARSTEN DE VREUGD | MET HIDDE BOERSMA, KARSTEN DE VREUGD | 92 MINUTEN | DISTRIBUTIE AMSTELFILM | TE ZIEN VANAF 6 APRIL, VANAF 20 APRIL OOK VIA picl.nl

DANSPLAINING

Bloederig ballet

COLUMN | Dan Hassler-Forest zoekt als de Indiana Jones van de filmwetenschappen naar verborgen betekenissen en geheime kamers van de filmgeschiedenis.

Sinds de opkomst van CGI schotelt Hollywood ons routineus de meest spectaculaire beelden voor. Deze digitale revolutie begon met het vloeibare metaal in *Terminator 2* (1991), zette zich door met de rondslingerende digitale superheld in *Spider-Man* (2002) en bereikte een voorlopig hoogtepunt met de geheel virtuele aliens in *Avatar: The Way of Water* (2022). Naarmate digitale effecten goedkoper werden, is het menselijk lichaam steeds vaker vervangen door realistisch ogende illusies.

Toch zien we wel degelijk het verschil. Dat bewijst *John Wick 4*, die afgelopen maand wereldwijd volle zalen trok. Dit voorlopig laatste deel in de hypergewelddadige actiereeks laat zien dat het absoluut uitmaakt of je schijnbaar onmogelijke stunts laat uitvoeren door echte mensen. Als voormalig stuntman wilde regisseur Chad Stahelski met de *John Wick*-films een eerbetoon brengen aan het vakmanschap van die beroepsgroep, met glansrollen voor actiegrotes als Mark Dacascos, Donnie Yen en Scott Adkins.

In de jaren tachtig en negentig vormden de acrobatische capriolen van goedgetrainde actiehelden nog een wezenlijk onderdeel van onze filmcultuur. In navolging van Hongkongsterren als Bruce Lee, Jackie Chan en Michelle Yeoh werden Chuck Norris, Jean-Claude Van Damme en Steven Seagal de ongekroonde koningen van de Amerikaanse actiefilm. In hun (vaak goedkoop geproduceerde) formulefilms was verhaal bijzaak, het ging erom dat deze afgetrainde vechtersbazen voor het oog van de camera hun verbluffende fysieke vermogens in volle glorie etaleerden.

Daar is weinig meer van over. In superheldenfilms – toch bij uitstek een genre dat zich leent voor indrukwekkende acrobatiek – zien we nauwelijks meer echte lichamen. Het zijn in wezen animatiefilms geworden, waar gefilmde gezichten op digitale figuren zijn geplakt. Niemand is er dan ook van onder de indruk wanneer Black Panther een dubbele salto maakt, want bewust of onbewust snappen we allemaal dat die stunt uit een computer komt rollen.

Vandaar dat de *John Wick*-films zoveel publiek trekken. Net als Tom Cruise begrijpen Stahelski en hoofdrolspeler Keanu Reeves de waarde van echte stunts. Actiescènes moet je niet opvoeren als bewegende tableaux uit stripboeken, maar als dansvoorstellingen waarin de choreografie optimaal gebruikmaakt van de aanwezige ruimte. Wanneer die ruimte wordt opgevuld door stuntmensen op de top van hun kunnen, is het effect ervan welhaast magisch.

Een goede actiefilm laat zich dan ook het beste vergelijken met een musical of een balletvoorstelling. Wat dat betreft is er weinig veranderd sinds de tijd van Charlie Chaplin en Buster Keaton: of het nou gaat om hilarische slapstick, om virtueuze dans, of om bloederige actie, het meest indrukwekkende spektakel is nog altijd het menselijk lichaam.